

«Κύριοι, είπε ο Καρφοχάφτης, μη χάνουμε το χρόνο μας με μυθιστορήματα! Εδώ δεν πρόκειται για μυθιστορήματα, πρόκειται για την Κοινωνία των Εθνών, στην οποία πρέπει να τρέξουμε! Ο θεός είναι γνωστός, αυτό είναι γεγονός, κι εγώ επίσης. Και θα γίνω ακόμη περισσότερο γνωστός, αφού θα γίνω υπουργός εξωτερικών».
(Καρφοχάφτης - σελ. 314)

Ο Άλμπερ Κόεν και το έργο του
Φέτος για την επέτειο των εκατό χρόνων, από τη γέννηση του συγγραφέα, το πανεπιστήμιο της Amiens διοργανώνει εκδηλώσεις (6-7 Σεπτ.), καθώς και το «Atelier A. Coheh» στο Παρίσι (22 Οκτ.), οι εκδόσεις Gallimard και η «Comité A. Coheh» στην Ιερουσαλήμ (14-17 Αυγ.). Επίσης τον Α. Κοέν θα τιμήσει το φθινόπωρο και το Γαλλικό Ινστιτούτο των Αθηνών, με την ευκαιρία εκδηλώσεων με θέμα τη Μεσόγειο.

Παράλληλα, εκδίδεται στα ελληνικά ένα από τα σημαντικά έργα του Α. Κοέν, στις εκδόσεις Ηριδανός ο *Καρφοχάφτης*, μεταφρασμένο από την κυρία Οντέτ Βαρών.

Ο Α. Κοέν που εγκατέλειψε την Ελλάδα σε ηλικία πέντε ετών, και που ξανάρθε για μία σύντομη διαμονή δεκαπέντε ημερών, σε ηλικία δεκατριών ετών, κάνει τη γενέτειρά του, γη των ηρώων του. Σ' αυτή ριζώνει το σύνολο της μυθιστορηματικής του επινοήσης. Η αναφερομένη πατρίδα, για χρόνια πολλά, αγνοούσε την ύπαρξή του... έως το 1990, οπότε και η πρώτη μετάφραση βιβλίου του στα ελληνικά (*Η ωραία του κυρίου*). Μέσα σε διάστημα πέντε χρόνων, τέσσερα βιβλία του έχουν κυκλοφορήσει στα ελληνικά, δίχως παραδόξως, αυτό να σημαίνει, πως ο Α. Κοέν είναι γνωστός, όσο θα ανέμενε κανείς, κατόπιν των ανωτέρω.

Ο Αλβέρτος Αβραάμ Κοέν γεννήθηκε το 1895 στην εβραϊκή συνοικία της Κέρκυρας. Ο πατέρας του καταγόταν από τα Γιάννενα, από οικογένεια εμπόρων και η μητέρα του από την Τερνέστη, από οικογένεια προεστών. Το 1900, η οικογένεια Κοέν μεταναστεύει στη Μασσαλία, όπως πολλοί ομόθρησκοί τους, λόγω οικονομικής και πολιτικής κρίσεως. Ο Αλμπέρ θα υιοθετήσει μία δεύτερη πατρίδα, τη Γαλλία. Στα γαλλικά, θα γράψει όλες του τις ιστορίες για την αγαπημένη του Ανατολή και τους τύπους της. Από τα νεανικά του χρόνια, θα γίνει στενός φίλος του Μαρσέλ Πανιόλ.

Το 1908 επιστρέφει στην Κέρκυρα· αυτό το ταξίδι θα σημαδέψει αρκετά το νεαρό Αλμπέρ, ώστε να γίνει το νησί χώρα των ηρώων του. Ο ίδιος είχε δηλώσει, πως κάλυψε την Κέρκυρα με τ' όνομα της Κεφαλονιάς, που δεν γνώριζε, για να έχει ελευθερία στη γραφή (αν και τα τοπωνύμια παραμένουν κερκυραϊκά). Έκτοτε, η Κέρκυρα θα μείνει στα σχέδια ενός ταξιδιού, που δεν θα πραγματοποιηθεί ποτέ.

Το 1914 μπαίνει στο πανεπιστήμιο της Γενεύης και το 1919 παίρνει την ελβετική υπηκοότητα. Θα μεταβεί στην Αλεξάν-

δρεια, το 1920, σ' έναν ξάδελφό του, για την πρακτική του ως δικηγόρος. Εκεί, θ' ανακαλύψει και το έργο του Μαρσέλ Προυστ. Αυτή η διαμονή του θα σταθεί αφορμή, για να γράψει ένα από τα πρώτα του κείμενα, με τίτλο *Cher Orient*, στο οποίο εκφράζει το τι σημαίνει γι' αυτόν η Ανατολική Μεσόγειος, η «Ανατολή του».

Ο συγγραφέας έζησε τη νεότητά του μέσα στην ταραγμένη εποχή του Μεσοπολέμου. Ανάμεσα σε δύο μεγάλους πολέμους με τόσες ανακατατάξεις συνόρων, εθνικιστικές εκκαθαρίσεις, ξεριζωμούς, αποκλεισμούς, οικονομικές κρίσεις, όπου εκατομμύρια άνθρωποι γνώρισαν τον πόνο, την απελπισία, την προσφυγιά και οι ελπίδες τους ήσαν οι Μεγάλες Ιδέες, η Δημοκρατία, η συμφιλίωση μέσα από αγώνες. Μία εποχή που η Ευρώπη έμοιαζε με κινουμένη άμμο. Επόμενο ήταν λοιπόν, αυτή η εποχή να επηρεάσει άμεσα τον Α. Κοέν. Αυτός προσπάθησε τόσο μέσα από το έργο του, όσο κι από τις προσωπικές του ενέργειες, να βοηθήσει στο δράμα του κόσμου. Την ίδια περίοδο, η υγεία του και η προσωπική του ζωή δοκιμάζονταν από τα δικά τους δράματα.

Όλο αυτό το διάστημα, ο Κοέν γράφει...

- “Προβολές, ή, μεταμεσονύχτιο στη Γενεύη”, *N.R.F.*, Οκτ. 1922.
- “Cher Orient”, *N.R.F.*, Σεπτ. 1923.
- Οι Εβραίοι και οι Γάλλοι Μυθιστοριογράφοι, *La Revue de Gênevè* No 33 - 1923.
- “Ο θάνατος του Σαρλώ”, *N.R.F.*, Ιούνιος 1923.
- “Άσμα της Σιών”, *N.R.F.*, Μάρτ. 1925.
- “Η Ιουδαϊκή φάρσα”, (ημιτελές θεατρικό), *N.R.F.*, Ιούλ. 1929.
- “Έζεκιέλ”, (θεατρικό) *Palestine* No 9 - Νοέμ. 1930.

Τ' ανωτέρω κείμενα και θεατρικά, στάθηκαν η βάση, τα σχέδια, για το μετέπειτα, κυρίως έργο του συγγραφέα. Σκηνές, περιγραφές, πρόσωπα που στη συνέχεια έδωσαν σάρκα για το γνωστό του έργο.

«— Παρ' όλα αυτά, είπε ο Ματαθίας, δεν παύω να θεωρώ απερίσκεπτο αυτόν τον δόκτορα Βαίτζμαν που έκανε τόσες ιστορίες για τον Σαλιέλ, που στο κάτω-κάτω είναι ένας άγνωστος, παρά τις εφευρέσεις του, τις οποίες δεν θέλησε κανείς.

— Εγώ είμαι ένας άγνωστος; Μα δε ξέρεις πως ένα ολόκληρο βιβλίο που λέγεται Σολάλ γράφτηκε για μένα, με το ίδιο μου το όνομα, και πως ο συγγραφέας ετούτου του βιβλίου, είναι κάποιος Κοέν, που έχει το παράξενο μικρό όνομα Αλμπέρ. Και πως αυτός ο Αλμπέρ, γεννημένος στην Κέρκυρα, γειτονικό με το δικό μας νησί, είναι ο εγγονός του Αρχιραββίνου της κοινότητας της Κέρκυρας, που παρά λίγο να παντρευτεί τη μάνα μου, πράγμα που σημαίνει ότι ετούτος ο Αλμπέρ είναι κατά κάποιον τρόπο συγγενής μου! Μήπως δεν ξέρεις ότι σε όλες τις χώρες του κόσμου, ακόμα και στην Κεϋλάνη, μωρέ Ματαθία, με βρίσκουν συ-

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΝΙΩΤΗΣ

Ο ΚΑΡΦΟΧΑΦΤΗΣ
του ΑΛΜΠΕΡ ΚΟΕΝ:
γεύση από θέατρο σκιών*

μπαθητικό χάρη σ' αυτό το βιβλίο και μήπως τάχατες δεν το διάβασες κι ελόγου σου;

– Διάβασα το βιβλίο και δεν μου άρεσε, είπε ο Ματαθίας.

– Εμένα όμως μου αρέσει, είπε ο Σαλομόν. Σκάσε κι απόσκασε, εμένα μου αρέσει! Μόνο που υπάρχει μία σελίδα, όπου μια κυρία είναι τσιτάιδη. Αυτήν όμως τη σελίδα εγώ την έσκισα».

(*Καρφοχάφτης* - σελ. 340, 341)

Το 1930, εκδίδεται στις εκδόσεις Gallimard το πρώτο βιβλίο του Α. Κοέν, *Σολάλ* (Μετάφραση στα ελληνικά: Οντέτ Βαρών/Εκδόσεις Χατζηνικολή, 1992). Στη συνέχεια, στον ίδιο εκδοτικό οίκο θα δοθούν και τα υπόλοιπα έργα του συγγραφέα. Το 1938, εκδίδεται ο *Καρφοχάφτης*. Το 1940 το βιβλίο τούτο γνωρίζει την πρώτη του μετάφραση στην αγγλική, αλλά χωρίς τα τελευταία κεφάλαια της αρχικής έκδοσης. Η αγγλική έκδοση είχε αφιερωθεί στον Χαϊμ Βαϊζμάν. (Το 1969, θα υπάρξει μία διορθωμένη έκδοση του γαλλικού κειμένου). Το 1954, εκδίδεται το *Βιβλίο της μητέρας μου* (Μετάφραση στα ελληνικά: Πόλλα Ζαχοπούλου, Καστανιώτης, 1994), αφιερωμένο στη μητέρα του, που είχε πεθάνει το 1942 στη Νίκαια της Γαλλίας. *Η ωραία του κυρίου* θα εκδοθεί το 1968 (Μετάφραση στα ελληνικά: Ελένη Χατζηνικολή, Εκδόσεις Χατζηνικολή, 1990)· έργο το οποίο θα βραβευθεί. Το 1969 παρουσιάζονται *Οι Γενναίοι* και το 1972 κυκλοφορεί το βιβλίο *Ω, εσείς αδελφοί άνθρωποι*.

Αυτός ο γηραιός κύριος, κλεισμένος εξαιτίας της αδύνατης υγείας του στο διαμέρισμά του στη Γενεύη, γράφει. Υπαγορεύει στην εκάστοτε σύζυγό του, μ' ελάχιστες διορθώσεις επί του κειμένου. Πέθανε στις 19 Οκτωβρίου 1981. Το 1978 είχε παρουσιάσει το τελευταίο του βιβλίο *Τετράδια*, με δοκίμια, σκέψεις, αναμνήσεις.

Ο *Καρφοχάφτης* θα μεταφερθεί στον κινηματογράφο το 1988. Στο θέατρο του Bobigny, στην περιφέρεια του Παρισιού, το Μάρτιο 1989 ανέβηκε το θεατρικό έργο *Ο κόσμος* του Α. Κοέν με τη διεύθυνση του Jean Louis Hourdin.

Έργο με τον ίδιο τίτλο θ' ανέβει κι εφέτος το καλοκαίρι, στις εκδηλώσεις για το συγγραφέα στην Ιερουσαλήμ. Στην πόλη αυτή, μετά το θάνατό του, ένα δάσος φέρει τ' όνομα «Αλμπέρ Κοέν», καθώς και η βιβλιοθήκη του Δήμου Saint-Leu-La-Forêt, στα περίχωρα του Παρισιού.

Ο *Καρφοχάφτης*

Η πρώτη φορά που συναντούμε τον Καρφοχάφτη είναι στο βιβλίο *Σολάλ*, όπου και κρατά έναν πρωταγωνιστικό ρόλο. Αλλά, όταν το 1938 ο Α. Κοέν θα εκδόσει το βιβλίο του ο *Καρφοχάφτης*, πλην του πρώτου ρόλου, έχει επιτέλους κι έναν τίτλο. Μεγάλη επιθυμία είχε ο Καρφοχάφτης να κατέχει έναν τίτλο λόρδου, υπουργού, τιμής, ή και

βιβλίου. Επιτέλους, ο δρόμος προς το κοινό, προς τη δημοσιότητα ανοιγόταν, θα μπορούσε να διεισδύσει στους αθανάτους, όπως πολύ το επιθυμούσε.

Όμως, τα πράγματα δεν έγιναν τόσο εύκολα. Ο Α. Κοέν σε μία από τις συνεντεύξεις του, που δύσκολα έδιδε, είχε πει πως μήνες κυοφορούσε τον Καρφοχάφτη.

Μαίτρε Πίνχας Σολάλ των Σολάλ: Καταγόμενος από την ευλογημένη Γαλλία, αλλά σ' εξορία, αλίμονο, προ αιώνων στο ελληνικό νησί της Κεφαλλονιάς, στην Ιόνιο Θάλασσα, Γάλλος πολίτης και μ' επίσημα χαρτιά. Ονομάζεται και Μακρυδόντης, Μάτι του Σατανά, Λόρδος Χάι-Λάιφ, Σουλτάνος των Χλεμπονιάριδων, Κεφάλι σαν σαμάρι, Βρωμοπόδαρος, Ημίψηλος, Μπέης των Ψευτών, Παρά Τρίχα Δικηγόρος, Μπερδευτής Δικών, Γιατρός Πλύσεων, Πολυμήχανος, Ψυχή του Νιπερέσου, Καταβροχθιστής Κληρονομιών, Πατέρας της Λίγδας κ.λπ.... Γιατί Καρφοχάφτης; Ο ίδιος μας πληροφορεί, εντός του βιβλίου, πως μια μέρα είχε τέτοια πείνα, που κατάπιε στην κυριολεξία καρφιά, τα οποία χώνεψε το στομάχι του άνευ προβλήματος. Ο τύπος αυτός «έχαφτε», δεν «έτρωγε»... Χλαπάκιαζε... γι' αυτό κι ορθώς η κυρία Βαρών μετέφρασε τον γαλλικό τίτλο *Mangeclous* ως *Καρφοχάφτη* και όχι «καρφοφάγο». Η πείνα του ήταν γνωστή σ' όλη τη Μεσόγειο!

Γεννήθηκε σ' αδιέξοδο της Μπόχας, στο γκέτο της Κεφαλλονιάς. Δεν γνωρίζουμε τον πατέρα του (τον οποίο συχνά αναφέρει, για να του ζητήσει μια έμπνευση), μα ούτε και την «Κυρά-Μητέρα», όπως την αποκαλεί ο ίδιος.

Γεννήθηκε πάρα πολύ νωρίς, σκεπτόμενος τι θα φάει στον εξώ κόσμο. Ρώτησε τη μαμή, αν υπήρχε ένα μενου και στην αρνητική της απάντηση, ξαναμπήκε μέσα στην κοιλιά της μάνας του, όπου ήταν καλά και η τροφή ικανοποιητική. Μετά από κάθε γεύμα, ρεύεται, πτίζει, εκκρίνει πληθωρικά με αξιοπρέπεια, ποίηση, επιμέλεια και μελαγχολία. Ονομάζεται και Καπετάνιος των Αέρηδων, ονομασία που ο ίδιος δικαιολογεί, ότι τάχα δίδει γράμματα ευγενείας εις τους ανέμους κι αυτό ελευθερώνει το πνεύμα!

Εξάσκησε εκατοντάδες επαγγέλματα και δεν παύει ν' ανακαλύπτει, μα πάντα είναι χρωμένος και μίζερος. Σελίδες θα μπορούσαν να γραφτούν μ' όλες τις επαγγελματικές δραστηριότητες, αυτού του αντιήρωα. Παρά τα ελαττώματά του δείχνει οίκο και καλή θέληση για να κάνει τον κόσμο καλύτερο: gentlemen. Λατρεύει τη δόξα, το χρήμα, τη δύναμη, είναι ανθρώπινος, ποιητικός, τρυφερός. Έχει μία υψηλή γνώμη για τις πνευματικές και πολιτικές του δυνατότητες. Αυτός ο «Ήρωας της Σκέψης» επιθυμεί να γνωρίσει μεγάλες τιμές και λατρεύει την πολυτέλεια. Θα προτιμούσε να είναι Βαρώνος κι όχι Υπό-Κόμης. Δηλώνει πως είναι σιωπηλός-αντισοφιστής, βασιλικός-κομμουνιστής, διότι τα γούστα του είναι στα δεξιά και τα ιδεώδη του σ' αριστε-

ρά. Κατόπιν, δε όλων αυτών, σαν ανώτερος άνθρωπος που αγαπά την ιεραρχία είναι λίγο φασίστας, διότι οι έξυπνοι διοικούν. Συχνά μάλιστα, αντιγράφει τους τρόπους του Ναπολέοντα. Για να σκεφθεί καλύτερα, στριφογυρίζει τις τρίχες των αυτιών του και τρίβει τα κόκκινα μάγουλά του. Είναι δύσπιστος, καχύποπτος και συχνά παίρνει έναν αέρα τραγικό, δραματικό, πεσιμιστικό και... εκατομμυριούχου! «Τι ευτυχία να είμαι Εγώ ο Ίδιος», λέει. Σίγουρα είναι μες τη μιζέρια, αλλά επωφελείται απ' όλα, ακόμα κι από τα πάθη του. Γιατί λοιπόν να πεθάνει; Στους *Γενναίους* δηλώνει: Ανώμαλος είμαι και θα μείνω, (παρ' όλη την κούραση που όπως λέει του δίδει η «νευρασθένεια» του). Θα έφριπτε «να εγκαταλείψει τον εαυτό του πεθαιμένο» και καταστρατηγήσει τις «αγαπημένες πλευρές της προσωπικότητάς» του. Ο Καρφοχάφτης γεύεται την ομορφιά του νησιού του. Δεν το αλλάζει ούτε με την Ευρώπη, ούτε με την Αμερική, ούτε με την Παλαιστίνη. Αν πέθαινε, έλεγε, θα του έλειπε το νησί και οι ανατολίτικες συνταγές. Γι' αυτό αναβάλλει τις προσπάθειες αυτοκτονίας του.

Ο παράξενος τούτος τύπος είναι ένας Βον-Βιβαντ, που του αρέσει να γεύεται λίγο κίνδυνο, λίγο ρίσκο, λίγο ζωή με πολύ θάνατο, το απρόσμενο. Μία ύπαρξη που «κυματίζεται» σε συζητήσεις και καταστρατηγήσεις. Χωρίς, όλ' αυτά, η ζωή δεν έχει νόημα. Κατόπιν τούτων, αν πάντα πεινά, μπορεί να κάνει δήθεν πως λιποθυμά μέσα σ' ένα κατάστημα λουκουμιών. «Αν αγαπώ τον Καρφοχάφτη είναι λόγω της τρυφερότητας που νοιώθω για κάποιον φτωχό Luftenenschen», δηλώνει ο Κοέν σε μία συνέντευξη, αναφερόμενος στο κεντρικό πρόσωπο του χιουμορίστα γίνιτις Μενάχεμ-Μεντέλ (εξασκεί το επάγγελμα του «εμπόρου αέρα», ένα είδος Δον Κιχώτη των σοκακιών). Όμως, ο Πίνχας Σολάλ θα θυμίσει στους αναγνώστες και τον Λαζίκ του Ηλία Έρενμπουργκ, ίσως τον Σλέμιελ του γίνιτις φολκλόρ (αυτού του αποτυχημένου της ράτσας, τον Εβραίο του Εβραίου), και η Κεφαλλονιά του την Κασριλεβέκο Σόλεμ-Αλέχεμ. Μέσα στο ίδιο το έργο του Κοέν, ο Καρφοχάφτης είναι ο Δαυίδ της «ιουδαϊκής φάρας», ο Σαρλώ στον «Θάνατο του Σαρλώ» ή, κάτι από τον Εζεκιέλ Σολάλ στον «Εζεκιέλ»; Ο Αρνόλ-Μαντέλ δήλωσε, πως ο Αλμπέρ Κοέν ξεπέρασε τη λογοτεχνική φαινομενολογία του φολκλόρ και του χιούμορ.

Σε μία συνέντευξή του στο περιοδικό *L'Arche*, ο Α. Κοέν καταθέτει ότι αγνοεί το πώς γεννιούνται τα πρόσωπά του. Σίγουρα δεν γνώριζε ένα πρόσωπο σαν τον Καρφοχάφτη, είπε. Αλλά το δίχως άλλο, υπάρχουν αρχικά κοινά σημεία με μία πραγματικότητα: μία απλή χειρονομία, μία σκέψη, το πρόσωπο ενός αγνώστου, μπορούσε να γίνουν, για τον Κοέν, οι σπόροι που θα πολλαπλασιαστούν σιγά-σιγά, ή, αντιθέτως, θα κρυσταλλοποιηθούν επί τόπου, σ' ένα ολο-

κληρωμένο πρόσωπο, σε μία συγκεκριμένη στιγμή. Ένας σπόρος που ξαφνικά, όπως δηλώνει ο ίδιος, γίνεται baobab.

Πολύ πιθανόν, οι ιστορίες των συγγενών που ζούσαν, ή, επισκέπτονταν τη Μασσαλία έσπερναν στη φαντασία του συγγραφέα. Ένας θείος του ονόματι Γεχουντί, που πέθανε στην Τουλόν, έφερνε χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του Καρφοχάφτη. Υπήρχε κι ένας τύπος, προπολεμικά στην Εβραϊκή Συνοικία της Κέρκυρας, με ιδιαίτερες του Καρφοχάφτη, που οι ηλικιωμένοι θυμούνται με το παράνομα «Χαμπελούλ». Απ' όπου κι αν φύτρωσε η έμπνευση, τα πρόσωπα του Κοέν είναι αντιπροσωπευτικά της χαμηλής κοινωνικής τάξης της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Κέρκυρας, της καθημερινότητας της, της καταγωγής της, των μύθων της.

Ο Καρφοχάφτης είναι μέλος της μεγάλης οικογενείας των Σολάλ. Τούτη εδώ κατέχει δύο κλάδους. Ο πρώτος έφθασε στο νησί από την Ισπανία, στις αρχές του 14ου αιώνα! Έδωσε μάχες με τους διάφορους εχθρούς και κατακτητές της νήσου. Τα μέλη του κατέχουν ελληνικό διαβατήριο. Στην κορφή του κλάδου βρίσκεται ο Γκαμαλιέλ Σολάλ, μέγας ραββίνος της τοπικής κοινότητας. Σ' αυτόν τον κλάδο βρίσκουμε φιλόσοφους, ποιητές, συμβολαιογράφους, γιατρούς, αστρονόμους, ιππότες, αυλικούς κι ακόμα κι έναν υπουργό στην Ισπανία του Βασιλιά Αλφόνσου της Καστίλλης. Ο πρωτότοκος γιος ονομάζεται πάντα Σολάλ των Σολάλ. Τα μέλη του κατοικούν σ' ένα μέλαθρο πάνω στο λόφο που δεσπόζει του γκέτο.

Οι «Γενναίοι», δηλαδή ο Πίνχας Σαγάς με τα εαδέλφια του Σαλιέλ, Ματαθία, Σαλομόν, Μικαέλ (αν και δεν γνωρίζουμε την ακριβή συγγένειά τους) ανήκουν στο δεύτερο κλάδο, τον παρακατιανό και κατοικούν μέσα στο γκέτο. Ήρθαν στο νησί το 18ο αιώνα, όχι όπως ο πρώτος κλάδος απ' ευθείας από την Ισπανία, αλλά μετά πέντε αιώνων περιπλάνηση σε διάφορες γαλλικές επαρχίες. Μιλούν τη γαλλική –μια αρχαϊζουσα γαλλική– από πατέρα σε γιο. Έχουν παραμείνει, για μεγάλο τους καμάρι κι ευχαρίστηση Γάλλοι υπήκοοι, όπως και κάποιοι άλλοι ομόθρησκοί τους στη γειτονιά. Είναι περήφανοι για τον κλάδο τους, ενώ ζηλεύουν συγχρόνως τον πρώτον. Στο βιβλίο οι *Γενναίοι*, ο θείος Σαγιέλ γράφει στον ανηψιό του Σαγάλ πως ο δεύτερος κλάδος, θα έπρεπε στην πραγματικότητα να είναι ο πρώτος, αλλά ως μην ανακατεύουν τούτο το πρόβλημα.

Άλλα πρόσωπα, πλην των Γενναίων και του ανηψιού τους, είναι οι γυναίκες και τα παιδιά τους, οι γονείς του Σαγάλ, ο παππούς, τα πρόσωπα της γειτονιάς, του νησιού κι αυτά που συναντούν στα ταξίδια τους, οι υπάλληλοι της Κοινωνίας των Εθνών, πρόσφυγες, πολιτικά πρόσωπα και ήρωες μυθιστορημάτων. Οι Γενναίοι διαβαίνουν την ιστορία· ο πόλεμος, το ολοκαύτωμα δεν

τους φθάνει. Στο κοενικό σκηνικό κινούνται σαν σκίες τα γεγονότα της εποχής. Γελάμε, κλαίμε, τα πρόσωπα, τα γεγονότα μας αγγίζουν μπρος σ' αυτήν τη λογοτεχνική σκηνή. Στην αρχή κάθε βιβλίου ένα νέο ρεπερτόριο, στην κάθε αρχή κεφαλαίου ένα νέο έργο αρχίζει.

Καρφοχάφτης-Καραγκιόζης

«Κύριε Αρχιτελωνιακέ, έχουμε χαρτιά, αλλά καθ' οδόν μια καταιγίδα μας άρπαξε και κοντέψαμε να πνιγούμε. Και μες στην καταιγίδα, χάσαμε τα χαρτιά μας». Δε μιλούν οι Γενναίοι, δεν δικαιολογείται ο Ιερεμίας, του Καραγκιόζη είναι η φωνή. Μεταξύ του Καρφοχάφτη και του Καραγκιόζη τα κοινά είναι πολλά: οι γειτονιές τους, τα βιώματά τους, οι ιδέες και, τα επαγγέλματά τους, οι συγγενείς τους, τα ίδια τους τα χαρακτηριστικά. Ο βίος και η πολιτεία τους εκτυλίσσονται μέσα στον κόσμο των υπογείων, του γκέτο, της παράγκας, της τενεκεδούπολης, των περιστερώνων, των κλουβιών. Μέσα στη φτωχογειτονιά τους, στο γκέτο τους παραδόξως αισθάνονται μεγάλοι και ελεύθεροι κι εκεί βρίσκουν το σημείο αναχώρησης, για νέες περιπέτειες.

Ο Καρφοχάφτης, ο Καραγκιόζης είναι ονειροπόλοι, οραματιστές, προφήτες. Πιστεύουν τα μυθικά πρόσωπα για αληθινά. Δεν είναι οι δημιουργοί, οι κύριοι του κόσμου. Επισκέπτονται την εποποιία, δεν τη φτιάχνουν. Το να «κάνεις» είναι κουραστικό, προτιμούν να ονειρεύονται, να ζουν χωρίς όρια στο μυαλό τους. Τους φθάνει η υπόθεση «αν μία μέρα...». Ο Καρφοχάφτης δηλώνει, πως αυτοί που κάνουν την ιστορία με τις πράξεις τους είναι τ' «αγγούρια», αυτοί οι ίδιοι (οι Γενναίοι) είναι σαν τ' «αλάτι» σ' αγγούρια. Καρφοχάφτης και Καραγκιόζης είναι ο λαός που ελπίζει, φαντάζεται, εύχεται, υπομένει. Απ' αυτόν το λαό θα βγουν άλλα πρόσωπα, οι πραγματικοί «ήρωες», που θα τον παρασύρουν στην εποποιία, όπως ο Σολάλ, ο Μέγας Αλέξανδρος, οι ήρωες της Επανάστασης.

Οι ήρωες κινδυνεύουν αληθινά από το θάνατο. Οι Γενναίοι αγαπούν πάνω απ' όλα τους φίλους τους και τη ζωή τους. Γι' αυτούς τίποτα δεν είναι μοιραίο. Όπως λέει ο Καραγκιόζης στον Μπέη: «Α, αφέντη, έτσι είναι ο κόσμος. Ποιος θα επιζήσει στον κακό τούτο κόσμο; Προχθές πέθανε ο αδελφός σου. Σε δυο μέρες, θα πεθάνεις κι εσύ. Σε δυο χιλιάδες χρόνια θάμαι 'γω. Ψεύτης είναι ο ντουινιάς, όλα είναι ματαιότητας». Είμαστε συνεχώς σε μία κίνηση «θάνατος-ανάσταση». Γίνεται μία χρήση πότε της κωμωδίας, πότε της τραγωδίας, για να δεχθεί η ανθρώπινη κωμωδία, σ' έναν κόσμο τραγικό.

Στο κοενικό έργο, ο πραγματικός χρόνος είναι αυτός της Ευρώπης, ο «ιστορικός χρόνος». Τα γεγονότα τίθενται σ' αυτόν μ' ακρίβεια. Από την άλλη υπάρχει ο χρόνος

των Γενναίων, που είναι αυτός της παράδοσης, της μνήμης, του εσωτερικού κόσμου. Τόσο ο κόσμος τους, όσο κι ο χρόνος τους θυμίζει ρώσικη κούκλα, εφόσον συχνά η μία διήγηση είναι εντός της άλλης. Μία ρώσικη κούκλα που ανακαλύπτεται ανάποδα, αν είναι δυνατόν, από το μικρό να πηγαίνει προς το μεγάλο: γκέτο, Κεφαλλονιά, Ελλάδα, Ευρώπη, κόσμος.

Εάν η Ιερουσαλήμ υπήρξε η δυτική πόλη της Ανατολής, η Αθήνα υπήρξε η ανατολική πύλη της Δύσης. Η Ελλάδα υπήρξε πάντα ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή. Η Κέρκυρα, στα δυτικά της Ελλάδας, απλώνεται σαν χέρι στην πλάτη της χώρας, ανάμεσα σε δυο θάλασσες, δίπλα στην Ιταλία. Έλληνες και Ιουδαίοι πάντα μοίραζαν την ταυτότητά τους με τη Δύση και την Ανατολή. Οι Γενναίοι αν και δεν μιλούν πολύ για την Ελλάδα ως κράτος, δείχνουν δεμένοι δια βίου με τη γη του ελληνικού νησιού, της Κεφαλλονιάς τους.

Κοενικός λόγος και μετάφραση

Η Κυρία Χατζηνικολή είχε πει για τη μετάφραση της *Ωραίας του κυρίου*: Η Μαριέτ μιλά ελληνικά. Οι Γενναίοι δεν μιλούν ελληνικά κι όμως ο ελληνικός κόσμος και λόγος είναι παντού. Θα έπρεπε να πούμε, πως η κοενική γλώσσα, κύρια γαλλική, είναι παντού στη Μεσόγειο στον τόπο της. Μεταξύ άλλων, αυτή είναι και η μεταφραστική δυσκολία του έργου. Πώς ένα τόσο γαλλικό κείμενο, μ' έντονο το μεσογειακό λόγο, μπορεί να αποδοθεί. Πώς η γλώσσα του κειμένου μπορεί ν' αντικατασταθεί από τη χροιά, το πνεύμα, τους ιδιωτισμούς. Δηλαδή, πώς αυτά να γίνουν γλωσσικό κείμενο. Ο μεταφραστής καλείται να μεταφράσει όχι μόνο τη γλώσσα, αλλά και την ηχώ της. Η ηχώ, αν διαβάσουμε το γαλλικό κείμενο, ναι, θα μας φανεί ελληνική, αλλά το κείμενο δεν παύει να είναι άψογα γαλλικό. Θα φανεί λίγο περίεργο το παράδειγμα: Είναι όπως το αυγολέμονο. Κτυπάς-κτυπάς... ρίχνεις λίγο-λίγο, ένα-ένα τα υλικά, χωρίς διακοπές, χωρίς να κόψει. Όταν το γεύεσαι ξεχωρίζεις το λεμόνι από μία ελαφριά γεύση αυγού. Το ίδιο πρέπει να αποδίδει κι η οσμή. Αυτό είναι η μετάφραση. Ο συνεχής λόγος, οι μονόλογοι, οι ιδιωτισμοί, τα παραληρήματα δυσκολεύουν επίσης τη μετάφραση του έργου. Η κυρία Βαρών, κατάφερε να ξεπεράσει επιτυχώς αυτές τις δυσκολίες (κατέχοντας μεταφραστική πείρα σε ιδιόρρυθμες συγγραφείς, όπως είναι η Μανουσού, ο Φλωμπέρ και η Ήδη, ο Κοέν). Μετέφρασε το λυρικό λόγο του συγγραφέα με επιμέλεια και σεβασμό στο κείμενο.

«Μες στο ταξί μου κάνουν γαργαλήτα για να μου δώσουν ιδέες, για να με ανάψουν! Ετούτα τα γαργαλήματα με παλαβώνουν! Τότε πατάω τέτοιες φωνές που τρομάζει ο σωφέρ και μας αδειάζει και τους τρεις καταμεσής στη λεωφόρο Κανμπιέρ! Βλέπεις

τι χαμός γινόταν, η μια να τσιρίζει, κι η άλλη –ωχ, εγώ ο φουκαράς– να μη σταματάει τα γαργαλήματα πάνω στο πεζοδρόμιο κι εγώ να φωνάζω σαν κρεμασμένος, έτσι δυνατά που με γαργαλούσε! Κι ο κόσμος να μας κοιτάει, και να κατουριούνται όλοι από τα γέλια, σαν να μας κοροϊδεύουν! Τότε ξαφνικά λέω: «Σκιπίωνα εδώ σε θέλω! Άμα είσαι άντρας, τώρα είναι η στιγμή!» Λοιπόν, με μια κίνηση ζίτσου σου τις καρφώνω ακίνητες και τις δύο! Δεν μπορούσαν πια να κάνουν ρούπι, αλλά συνέχιζαν να τσιρίζουν! Χωρίς περβολές, Σάλομόν μου, ήταν τουλάχιστον εννιά χιλιάδες νοματαίοι που χαζεύαν το εσκάνδαλο και που λυνόντουσαν στα γέλια. Εκείνη η Εγγλέζα κυρίως ήταν τρομερή! Τόσο πολύ με ήθελε που πάθαινε λόξυγκα! Κι η Ταλιάνα να τσιρίζει: «Με τρώει!» Τότε εγώ τους λέω κρατώντας τις καλά για να μη με γαργαλάνε άλλο: «Για λίγη ησυχία παρακαλώ! Ε, μου βγαίνει τ' όνομα εμένα στη Μαρσίλια αν συνεχίσετε έτσι!» Και της χώνω με το ζόρι σ' ένα φαρμακείο! Τουλάχιστον δεκάξι χιλιάδες νοματαίοι ακολουθούσαν χασκογελώντας και κατουριόντουσαν πάνω από τα γέλια. Στον

φαρμακοποιό –συνάδερφός μου ήταν– ξηγάω το κάζο».
(*Καρφοχάφτης* -σελ. 230)

Η μετάφραση του *Καρφοχάφτη*, τέταρτο βιβλίο του Α. Κοέν που κυκλοφορεί στα ελληνικά, φέρει και μία ιδιαιτερότητα στην παρουσίασή της. Είναι η μόνη έκδοση με κατατοπιστική εισαγωγή στο έργο του συγγραφέα και το πνεύμα του. Επίσης, με ιδιαίτερη επιμέλεια, η μεταφράστρια καθοδηγεί τον αναγνώστη και τον πληροφορεί καθ' όλη την ανάγνωση του έργου με τις ακριβείς της υποσημειώσεις. (Κείμενο με τίτλο: «Παραλήρημα και φαντασία στους ήρωες του Α. Κοέν» της Οντέτ Βαρών - Βασάρ, σχετικά με το μυθιστόρημα *Καρφοχάφτης* βρίσκεται στο Περιοδικό *Μανδραγόρας*, Τεύχος 6-7, Ιαν. - Ιούνιος 1995 - σελ. 21-24).

Η μετάφραση είναι κάτι πολύ δύσκολο. Ο μεταφραστής έχει ευθύνη απέναντι στο κάθε λογοτεχνικό κείμενο. Το πώς θα μεταφέρεις το κείμενο στην άλλη γλώσσα, θα το παρουσιάσεις, φροντίσεις, αυτή η ολική και περίπλοκη εργασία είναι του μεταφρα-

στή. Ρόλος του είναι, να πει πιστά το λόγο του δημιουργού, δίχως αλλοιώσεις. Παρ' όλ' αυτά κι ο ίδιος δημιουργεί: τον σύνδεσμο μεταξύ του αρχικού κειμένου και του ξενόγλωσσου αναγνώστη.

«Ο Καρφοχάφτης, ο Σαλομόν, ο Σαλιέλ, ο Ματαθίας κι ο Μικαέλ βάλθηκαν ξανά να βαδίζουν, ανασαίνοντας βαθιά την δροσερή αυγή και τις απολαύσεις της ζωής. Πήγαιναν με ελαφρό βήμα μέσα στον γκριζορόδινο αγέρα, πιασμένο α λα μπρατσέτα, πέντε ψευταράδες αδερφοί και φίλοι, μες στα λιβάδια, στα δέντρα που τραγουδούσαν και στα λουλούδια που ξεχειλίζουν από αγάπη».

(*Καρφοχάφτης* - σελ. 473)

Ας ευχηθούμε καλή τύχη στον *Καρφοχάφτη* μέσα στις 473 σελίδες του, σπουδαία μεταφρασμένες κι ας χαρούμε την επιστροφή του Α. Κοέν στην «Κεφαλλονιά» του, έστω και λογοτεχνική μετά από 100 χρόνια.

* Παρουσίαση του βιβλίου *Καρφοχάφτης* στις 22 Μαΐου, στην Ελληνο-Αμερικανική Ένωση